

Schietpartijen over het aanstellen van een predikant te Markelo!

In de jaren van 1760 tot 1765 hebben zich nogal buitenissige taferelen afgespeeld in het dorp Markelo over de aanstelling van dominee Bernardus ten Cate (ged. 3-8-1727 te Neede en ovl 15-1-1793 te Markelo).

De daders van deze opstootjes waren Lambert Nijhof (een knecht van timmerman Gerrit Kistemaker) en Jan Trukes die, waarschijnlijk door derden opgestookt, tegen de benoeming waren. Zij hadden het vooral gemunt op kosten/schoolmeester Adolf Quack en Jan Harmen Heilersig, de voorstanders van eerder genoemde proponent. Van vader Lambert Nijhof was bekend dat hij in onecht was geboren en van buiten Markelo is gekomen en op kosten der Diaconie (!) van Markelo was opgevoed. Hij had inmiddels al een reputatie van vechtjas opgebouwd aangezien de vele sneden die hij had opgelopen in zijn armen en benen in eerdere "questies en oneenigheden". Het recht van collatie in Markelo (dwz het recht om dominee's te benoemen) was vanouds in handen van de Heren van het Westerflie, van Oldenhof en van Stoevelaar.

Hieronder enkele getuigenverklaringen die wel een beeld geven hoe het er aan toe ging:
(R.A.O. Inv. 3.1.4. Processtukken Statenarchief no 4770 1765-1766).

Vraagarticulen.

om daarop ter instantie van Lambert Nijhof na voorgegaan citatien en erinneringe van de zwaare straffe des meineeds te verhooren

getuige Theunis Vedders.

Ouderdom en verwantschap af te vragen.

Getuige verklaard oud te zijn in zijn 22 jaar en onverwant.

Getuige is op zondaghavond den 27 October laastleden geweest in den herberg den Pot genaamt wanneer den producent Lambert Nijhof aldaar door A. Quak en Jan Harmen Heilersigh en sijn soon alsmede door Derk Arend Gorkink gevangen gehouden wierd alsof hij een boosdoender was.

Getuige segt dat hij des tijdes in den Pot is geweest, dogh dat hem Lambert Nijhof den producent in desen, hem al was tegengekomen doen hij na toe ging.

Heeft getuige als toen niet gesien dat de meester Quak een pistool in de hand hadde.

Getuige segt niet anders te hebben gesien of de meester Quak had buiten op den wegh een pistool in handen gehad.

Des ten waren oorkonde hebbe ik Verw. Richter van Kedingen B.J. Knappe getekent en gezegelt.

Actum Goor den 22 November 1765.

Attesteren en verklaren wij ondergeschreven mids dezen ter instantie van Jan Harmen Heilersig en Adolf Kwak, dat het ons, gelijk alle degene die te Markulo wonen, ten vollen kennelijk ende bekend is, dat zulken der Markuloschen, welke het meeste tegen Dominus ten Kate geijverd hebben en nog zeer tegen denzelven zijn, ook altoos eenen diepen haat tegen de

requiranten Heilerzig en Kwak hebben doen blijken omdat dezelve niet met hun tegen de collatoren en den Dominus wilden aanspannen; in zoverre zelfs dat het niet bij dreigementen tegen requiranten voornoemd gebleven maar wel tot gewelddaadlijkheden zij uitgespat.

Dat korts, zodat het beroep in den jare 1760 door de Heren collatoren gedaan was, er des nachts vier kogels door het venster van J.H. Heilerzig geschoten zijn, welke door hare strekking genoegzaam toonden, dat het op de bedstede aangelegd was, te meer wijl de vrouw het kind uit de voor hun bed staande wieg willende nemen, een kogel in dezelve bij het kind vond liggen. Dat juist op hetzelfde ogenblik, of terminste in dezelfde nacht, er insgelijks vier loop-kogels door het venster van den custor Kwak gevlogen zijn, met welken het ook op deszelfs bedstede blijkt gemunt te zijn, wijl drie derzelve beneven de bedstede en de vierde in de bedplank raakte, en deze laatste wel zoo dat indien ze twee of drie duimen hoger gevlogen had de custor te beddende liggende door dezelve geraakt had moeten worden.

Voorts is ons ook zeer wel bewust, dat naderhand de tuinen voor het land van den custor Kwak zijn weg getrokken en dwars over den weg gezet. Dat dezen zomer een gehele menigte ymen (bijen) hem toebehorende, aan stukken geslagen, verbrand, en ganschelijk vernield zijn.

Dat nu nog niet lang geleden een gansche hooi-mijt van hem in den regen, van elkander gedragen en dus ten eenemaal bedorven is.

Dat er voor lang dreigementen gedaan zijn van Heilerzig en Kwak in actie te zullen brengen en de jongens opgestookt worden om hem over den weg gaande, na te roepen of te zingen, zijnde er op den Dominus en deszelfs goede vrienden, alsook weer op het voorval van Heilerzig en Kwak met Lambert Nijhof, spotliedjes gemaakt.

Gevende voor redenen van wetenschap, dat wij hetgeen voorschreven is of dadelijk nadat het gebeurd was van geloofwaardige menschen gehoord, of met onze eigen ogen gezien en eigen oren gehoord hebben, en dat hetzelfde geheel Markulo door straten meer en molen meer is.

Zonder argelist en in waarheids oirconde hebben wij deze onze verklaring afgegeven en eigenhandig onderteekend, zijnde ten allen tijde oirbiedig en bereid dezelve, dies vereischt wordende, met ede tot God almagtig te sterken.

Markulo den 22 sten Jan. 1766.

Jan Nijland	Jan Henr. Gorkink	Tonis Egbers	Hermen Helmes
Arent Varenhorst	Jan Diekinck	Janberent Lodewegs	Jan Klumpers
Jan Menderink.			

Attesteren wij ondergeschreven, ter instantie van J.H. Heilersig en A. Qwack, dat het ons gelijk allen die eenige jaren herwaards te Markulo gewoon hebben, ten vollen kennelijk ende bekend is dat de knecht van G.

Kistemaker, die zich Lambert Nijhof laat noemen, in onecht geboren, en van buiten hier in gebracht en op kosten der Diaconie van Markulo opgevoed is.

Dat gemelden Lambert Nijhof wanneer er questie en oneenigheid in de gelagen ontstaat, doorgaans een van de questie hebbende personen is en dat hij daar door voor eenige jaren eens zo vele sneden in zijne armen en benen ontfangen heeft, dat hij een geruimen tijd lang niet in staat was te gaan, maar genoodzaakt was zich naar Delden te laten varen, wyl hij den Heer landschrijver moest spreken.

Dat hij Lambert Nijhof ook so lang het proces over het beroep van den predikant geduurd heeft, altoos de partij van diegenen getrokken heeft welke tegen de collatoren en Dominus ten Kate waren, en altoos zeer ijverig tegen zulken die voor gemelden Dominus waren en voornamelijk tegen den schoolmeester Qwack geageerd en aangeaan heeft.

Zonder argelijk en in kennis der waarheid hebben wij deze als behelzende zaken, die geheel Markulo door bekend zijn, eigenhandig onderteekend, alleszins oorbiedig zijnde zulks vereischt wordende hetzelfde met solemnele ede tot God almagtig te sterken.

Actum Markulo den February 1700 en zesenzestig.

Jan Henr. Gorkink
Arent Varenhorst
Berent Dijckink.

Attesteren wij ondergeschrevene

Derk Henderik Gorkink, Jan Henderik Heilers, knegt van de wed. Montenij en Cath. Heilers dat wij toen Adolph Qwack en Jan Harmen Heilersig op den 27sten October 1765 op gemene Heeren baan tegen den sogen. Drezes Kamp gaande, uit de hegge off van de wal om genoemde kamp liggende geschoten wierden, daarbij in eygene perzonen tegenwoordig geweest zijn en dus ons dat voorval ten vollen bekeent te zijn, aanbiedende des vereist wordende altoos met solemnelen eede tot God almagtig te willen zweeren.

Dat Lambert Nijhof het schietgeweer in de handen gehad en op hen aangelegt heeft en dat dieselfde Lambert Nijhof en niemand anders op hun heeft geschoten ten ware dat een van de twee perzonen die beneven hem, agter hetselfde eyken stubbe, daar het jong uitgesproten accerhoud gelijk thans op die hegge staad afgesneden waren, geseten of gelegen hebben het schietgeweer door Lambert Nijhof over gemelde stubbe op hen aangelegt, voor hem had losgetrokken.

Actum Markelo den 1 Maard 1766.

Derk Hendrik Gorkink Jan Hendrick Heilersig Catharina Heilersig.

Attestere en verclare ik ondergetekende Willemijn Hartgers ter instantie van J.H. Heilersig en Adolf Qwack dat ik op zondagavond den 24 sten October 1765 hier in dorp Markel een groot ramoer en loopen na de Herberg den Pot vernam en ook mede daarheen liep, dat mij onderweges tegen kwam Jan Oings, knegt van Welmers, roepende loop loop daar hebben sij Lambert Nijhoff, ga den Pot in arrest die willen se na Goor toe brengen. Gaande bij mij staan en trok de rok uit en seide tegen Postjans meisje brengt die naar huis en loop in dorp en maakt allarm dat se na de Pot komen, ik wil na Kistemakers loopen en nu sal de hagel en de donder er door slaan, nu willen wij alle die donders die Lambert Nijhoff daar gevangen hebben dood slaan, slaande met een groot houd op de grond.

Als ook dat ik aan de herberg de Pot comende, aldaar gesien heb dat J.H. Heilersig en Adolph Qwack, Lambert Nijhoff bij haar hadden sitten en vast hielden, en dat het huis van Jan Potman gans vol volk was, veel met blote borstrokken en blote hoofden roepende de een om bier, de ander om jenever en ook vele riepen waar is dat ten Cates pak en andere hier sitten

gaudieven, wijsende op J.H. Heilersig en Adolph Qwack en dat Otte Bloemink Lambert Nijhoff met geweld uit handen Adolph Qwack wegtrok die hem vasthield, na buiten bragt, dat ook eenen Gerrit Lodeweges de lamp uit dede en dat zoo J.H.Heilersig en Adolph Qwack uit het huis vlugten en doen een groot geschreuw kwam en gedaan wierd, sla doot nu dat ten Cates pach waar sijn nu die schelmen.

Hetwelk alle als de suivere en opregte waarheid oirbiedig ben ten allen tijde met solemnelen ede tot God almagtig te willen bevestigen.

Actum Markulo den 2 Maard 1766.

Het merk van Willemijne Hartgers.

Attesteren wij ondergeschr. ter instantie van Adolf Qwack dat wij op zondagavond den 27 october 1765 aan het het huis van Berent Dijkink in de Zwaan alhier zijn geweest wanneer de meester Adolph Qwack daar in kwam clagende en cermende dat ze hem en andere op de weg tussen den Pot en Markel geschoten hadden en ons zijn bebloede benen wees daarin de hagel

gevlogen waere, en seide dat se Lambert Nijhof waren uit de stam van de scheut nagelopen tot heel in den Es en hem daar gevangen hadden en dat die het schieten gedaan hadde, en dat twee keerels daar een end weegs aff gestaan hadde en hij Adolff Qwack van de spraak niet anders had konnen hooren off Jan Truikes waar daar bij geweest, en dat die Jan Truikes hem tot bewijs dat L. Nijhoff de scheute op hen gedaan hadde. etc.

Actum Markel den 4 Maard 1766.

Janberent Lodewegs

Jan Kusters.

Wij ondergeschreven verklaren en attesteren bij desen op het verzoek van Lambert Nijhoff en Jan Truikes dat Hendrik Blekers, zoon van Jan Pleisir als denselven voor Adolf Quak en Jan Hermen Heilerzig te Bathem condschap der waarheid gegeven hadde, bij ons gekomen is en verhaalt, dat hem te Batham niet anders gevraagd waere geworden als of niet Jan Harmen Heilerzig en Mstr. Adolf Quak voor den domine ten Cate waeren, hetwelke hij getuigt hadde van jaa, en indien er anders mogte geschreven of gesegt zijn, dieselve het liegden als donders en blixems of diergelijke woorden en dat hij van Lambert Nijhoff niets ten naedeede gesegt hadde of konde.

Tot bevestiginge van den inhoud deses, hebben wij hetselve eygenhandig ondertekent, met anbod het selve, des noods, met plegtige eede te sterken.

Actum Markuloh den 5den april 1766.

Gerrit Loodeweges.

Harmen Vedders.

Alle commotie was achteraf overbodig want ten Cate is gewoon predikant geweest van 1760 tot zijn dood in 1793.